Original Article

Examination of the scientific research on the subject area of "Namaz" in Iranian and international databases

Batooli H[1], Batooli Z[2*]

1- Kashan Botanical Garden, Research Institute of Forests and Rangelands, Agricultural Research, Education and Extension Organization (AREEO), Tehran, I.R. Iran.
2- Ph.D. Knowledge and Information Science, Kashan University of Medical Sciences, Kashan, I.R. Iran.

Received: 2019/06/15 | Accepted: 2019/11/5

Abstract:

Background: Quantitative evaluation of scientific activities of "Namaz" help Policy makers to optimize the quality of planning in this area. Therefore, the purpose of this study was to measure the research output in the field of "Namaz".
Materials and Methods: This is a descriptive survey which uses scientometrics approaches. The statistical population is the scientific production in the field of "Namaz", which will be indexed at SID, IDML, Scopus, WOS and Pubmed by the end of 2018. The year of publication, the author, the journal and the subject of these articles were reviewed.
Results: Respectively 97 and 75 Persian and English articles were indexed in the field of "Namaz". Malaysia and University of Malaya have the largest number of articles. The effectiveness of Namaz on mental and physical health, adherence to Namaz, tendency to Namaz, Namaz and art, secrets of Namaz, review of religious laws related to Namaz and the relationship of Namaz with other subjects such as lifestyle, politics, economic health, social health, ethical health, responsibility and quality of life are most important topics discussed in these articles.
Conclusion: The results of this research indicate that the number of articles in the field of Namaz is low and there are no researchers and journals focused on this topic. Little research has been done on Namaz and the various aspects of social, moral, political, and economic health. Results can be applied with a holistic approach to different aspects of Namaz in order to design applied research plans in this regard.

Keywords: Namaz, Scientific Research, Database, Scientometrics

***Corresponding Author:**
Email: Batooli91@gmail.com
Tel: 0098 315 554 0111
Fax: 0098 315 554 0111

Conflict of Interests: ***No***

Feyz, Journal of Kashan University of Medical Sciences, Supplement, 2020; Vol. 23, No 7, Pages 803-809

Please cite this article as: Batooli H, Batooli Z. Examination of the scientific research on the subject area of "Namaz" In Iranian and international databases. ***Feyz*** 2020; 23(7): 803-9.

[Downloaded from feyz.kaums.ac.ir on 2026-09-16]

PDF created with pdfFactory Pro trial version pdffactory.com

واکاوی برون‌داد علمی پژوهشگران با موضوع نماز در پایگاه‌های اطلاعاتی داخلی و بین‌المللی

حسین بتولی [1]، زهرا بتولی [2*]

خلاصه:

سابقه و هدف: ارزشیابی کمّی یافته‌های علمی پژوهش‌های حوزه نماز، برنامه‌ریزان این حوزه را جهت بهینه‌سازی کیفیت برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری یاری می‌رساند. هدف از مطالعه حاضر سنجش برون‌داد پژوهشی در زمینه نماز در پایگاه‌های اطلاعاتی داخلی و بین‌المللی است.

مواد و روش‌ها: نوع مطالعه توصیفی است و برای گردآوری داده‌ها از روش علم‌سنجی استفاده شده است. جامعه آماری پژوهش، تولیدات علمی پژوهشگران در زمینه نماز است که تا پایان دی 1397 در پایگاه‌های اطلاعاتی Scopus, WOS, PubMed, SID, Idml نمایه شده‌اند. سال انتشار، نویسنده، مجله و موضوع این مقالات مورد بررسی قرار گرفت.

نتایج: به ترتیب 97 و 75 مقاله فارسی و انگلیسی در حوزه نماز نمایه شده بود. کشور مالزی و دانشگاه مالایا، بیشترین تعداد مقاله را به خود اختصاص داده‌اند. از جمله مهم‌ترین موضوعات مورد بررسی در این مقالات می‌توان به اثربخشی نماز بر سلامت روان و جسم، عوامل مؤثر بر اقامه نماز، پای‌بندی به نماز، گرایش به نماز، تجلی نماز در هنر، اسرار نماز و بررسی احکام فقهی مرتبط با نماز اشاره کرد.

نتیجه‌گیری: نتایج، حاکی از پایین بودن تعداد مقالات حوزه نماز و نبود پژوهشگران و مجلاتی است که به‌طور ویژه بر این موضوع متمرکز باشند. پژوهش‌های اندکی در ارتباط با نماز و ابعاد مختلف سلامت اجتماعی، اخلاقی، سیاسی و اقتصادی صورت گرفته است و باید این ابعاد موضوعی مورد توجه پژوهشگران قرار گیرد. نتایج این پژوهش می‌تواند با رویکردی جامع‌نگرانه به ابعاد مختلف موضوع نماز به‌منظور تبیین طرح‌های پژوهشی کاربردی در ارتباط با این موضوع استفاده شود.

واژگان کلیدی: نماز، برون‌داد علمی، پایگاه اطلاعاتی، علم‌سنجی

دو ماه‌نامه علمی – پژوهشی فیض، دوره بیست و سوم، شماره 7، ضمیمه 1398، صفحات 809-803

مقدمه

یکی از پایدارترین و قدیمی‌ترین تجلیات روح آدمی و یکی از اصیل‌ترین ابعاد وجود انسان‌ها حسّ نیایش و پرستش است [1]. عمق و اصالت این گرایش را می‌توان از استواری و عظمت بناهایی که در طول تاریخ برای پرستش بنیان شده، دریافت [2]. نماز به‌عنوان مصداق بارز عبادت اهمیّت زیادی دارد. آیات و روایات متعددی با تعابیر مختلف، درمورد اهمیّت نماز وجود دارد که مؤمنان را به اقامه نماز دعوت می‌کند و آن‌ها را از ترک آن باز می‌دارد. در قرآن 78 بار واژه «الصّلاه» تکرار شده است. بخشی از این آیات در مورد اهمیّت و جایگاه نماز و بخشی دیگر در مورد اسرار و آثار نماز است.

1. دانشیار پژوهش، باغ گیاه‌شناسی کاشان، مؤسسه تحقیقات جنگل‌ها و مراتع کشور، سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی، تهران، ایران

2. دکتری علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه علوم پزشکی کاشان، کاشان، ایران

* **نشانی نویسنده مسؤول:**
کاشان، دانشگاه علوم پزشکی کاشان، دانشکده بهداشت

تلفن: 031 55540111 **دورنویس:** 031 55540111

پست الکترونیک: Batooli91@gmail.com

تاریخ دریافت: 25/3/1398 **تاریخ پذیرش نهایی:** 14/8/1398

آیه بیست و دو سوره رعد نماز را یکی از برنامه‌های اولوالالباب قرار داده است و در آیه سه سوره بقره نماز را از اوصاف مؤمنان و متّقین و محسنین می‌داند. ادیان آسمانی که همگی در دعوت به عبادت خدا و دوری از طاغوت قول مشترک دارند، با آن‌که در مجموعه تکالیف تعریف‌شده خود، وظایف گوناگونی را برای بندگان قائل بوده‌اند، ولی قدر مشترک تمامی آن‌ها، اقامه نماز بوده است. بدین‌جهت، جایگاه خاصّ نماز در فرهنگ همه ادیان، می‌تواند بهترین دلیل در اثبات اهمیت آن باشد. همان‌گونه که پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله وسلم از آن به‌عنوان «نهج‌الانبیاء» و شیوه تمامی پیامبران یاد کرده است [3]. در کتاب‌ها و مقالات زیادی به آثار اخلاقی، تربیتی، بهداشتی، اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، خانوادگی و حتی تحصیلی نماز اشاره شده است [4]. با توجه به اثربخشی نماز در تمامی ابعاد زندگی، پژوهش در ارتباط با نماز هم‌اکنون مورد توجه پژوهشگران قرار گرفته است. با توجه به این‌که برنامه‌ریزی‌های مالی و سازمانی نظام پژوهش، مستلزم ارزیابی فعالیت‌های پژوهشی از طریق روش‌های علم‌سنجی است [5]، بنابراین ارزشیابی کمّی یافته‌های علمی حاصل از فعالیت‌های پژوهشی در حوزه «نماز»، مسؤولان و برنامه‌ریزان این حوزه را جهت بهینه‌سازی کیفیت برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری یاری

[Downloaded from feyz.kaums.ac.ir on 2026-09-16]

PDF created with pdfFactory Pro trial version pdffactory.com

می‌رساند. علاوه بر این، بررسی تولید علم، ابزار مناسبی برای سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی صحیح و شناخت وضعیت گذشته فراهم آورده و موجب هدف‌دار کردن حرکت‌های علمی و تعیین اولویت‌های پژوهشی و در کنار آن منجر به شناسایی نقاط ضعف و کمبودهای موجود در تولید اطلاعات علمی می‌شود [6]. یکی از کارآمدترین شیوه‌های بررسی برون‌داد علمی و بالطبع وضعیت کلی پژوهش، بررسی مقالات نمایه‌شده در پایگاه‌های اطلاعاتی معتبر است. در این نوع از مطالعات، اندازه‌گیری کمّی تولیدات علمی می‌تواند تا حدودی مشخص کند که فراوانی پژوهش‌های هر کشور، هر نهاد، هر رشته علمی و هر فرد و روند آن چگونه است. در ارتباط با بررسی تولیدات پژوهشی پژوهشگران حوزه‌های گوناگون، تاکنون مطالعاتی صورت گرفته است. برخی از این مطالعات به بررسی تولیدات علمی حوزه موضوعی خاص از جمله قرآن [7]، قرآن و طب [8]، ایدز [9]، سلول‌های بنیادی [10] و طبّ سنتی [11] پرداخته‌اند. برخی مطالعات نیز تولیدات پژوهشی پژوهشگران دانشگاه‌های مختلف همچون دانشگاه علوم پزشکی کاشان [12]، گیلان [13]، ایران [14] و شهرکرد [15] را مورد بررسی قرار داده‌اند. در اکثر این مطالعات، تولیدات علمی نمایه‌شده در پایگاه استنادی WOS [16،17]، Scopus [18] و یا هر دو پایگاه [19-22] مورد بررسی قرار گرفته است. نتایج بررسی پژوهش‌ها نشان داد تاکنون به بررسی تولیدات علمی پژوهشگران در حوزه نماز پرداخته نشده است. بنابراین با توجه به کاربردهای روزافزون علم‌سنجی در ارزیابی و سنجش تولیدات علمی پژوهشگران، هدف از مطالعه حاضر سنجش برون‌داد علمی پژوهشگران در زمینه «نماز» در پایگاه‌های اطلاعاتی داخلی و بین‌المللی است. بررسی شاخص‌های علم‌سنجی مقالات حوزه نماز می‌تواند رویکردی جامع‌نگرانه به‌منظور تبیین طرح‌های پژوهشی کاربردی داشته، از پژوهش‌های صورت‌گرفته به منظور شناخت ابعاد مختلف این موضوع استفاده کند.

هدف و سؤالات پژوهش

هدف این پژوهش سنجش برون‌داد علمی پژوهشگران درباره «نماز» در پایگاه‌های اطلاعاتی داخلی و بین‌المللی تا پایان سال 2018 بر اساس شاخص‌های علم‌سنجی است.

مواد و روش ها

این پژوهش توصیفی و از نظر هدف کاربردی است و برای گردآوری داده‌ها از روش علم‌سنجی استفاده شده است که به بررسی تولیدات علمی پژوهشگران در زمینه «نماز» که تا پایان سال 2018 (دی 1397) در پایگاه‌های اطلاعاتی بین‌المللی و داخلی نمایه شده‌اند، می‌پردازد. Web of Science و Scopus، مهم‌ترین پایگاه استنادی هستند که مقالات مجلات معتبر در تمامی حوزه‌های موضوعی و PubMed پایگاه اطلاعاتی است که مقالات مجلات معتبر در حوزه پزشکی را نمایه می‌کنند. «مرکز اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی» پایگاه اطلاعاتی است که مقالات تمامی حوزه‌های موضوعی تدوین‌شده توسط پژوهشگران ایرانی و «بانک اطلاعات مقالات پزشکی ایران» مقالات حوزه پزشکی تدوین‌شده توسط پژوهشگران ایرانی را پوشش می‌دهند. مقالات نمایه‌شده در این پایگاه‌ها انتخاب شد تا مقالات معتبر بین‌المللی و داخلی از تمامی حوزه‌های موضوعی پوشش داده شوند. کلیدواژه‌های مورد جستجو و تعداد نتایج جستجو در هر یک از پایگاه‌های اطلاعاتی در جدول شماره 1 ارائه شده است.

جدول شماره 1- فرمول جستجو و تعداد نتایج جستجو در هر یک از پایگاه‌های اطلاعاتی

پایگاه اطلاعاتی	فرمول جستجو	تعداد نتایج	تعداد نتایج پس از حذف موارد تکراری
Scopus	TITLE-ABS ("saying prayer" OR "saying prayers" OR "fivefold prayer" OR "fivefold prayers" OR "regular prayer habit" OR "regular prayer habits" OR namaz OR salat) AND TITLE-ABS (muslim* OR islam*) AND (LIMIT-TO (DOCTYPE , "ar") OR LIMIT-TO (DOCTYPE , "cp") OR LIMIT-TO (DOCTYPE, "re"))	65	75
Pubmed	(((muslim* OR islam*))) AND (("saying prayers"[Title/Abstract] OR "fivefold prayer"[Title/Abstract] OR "regular prayer habit"[Title/Abstract] OR namaz[Title/Abstract] OR salat[Title/Abstract]))	16	
Web of Science	TOPIC: ("saying prayer" OR "saying prayers" OR "fivefold prayer" OR "fivefold prayers" OR "regular prayer habit" OR "regular prayer habits" OR namaz OR salat) AND TOPIC: (muslim* OR islam*) Timespan: All years. Indexes: SCI-EXPANDED, SSCI, CPCI-S, CPCI-SSH, ESCI.	55	
Sid	«نماز»	73	97
Idml	«نماز»	49	

[Downloaded from feyz.kaums.ac.ir on 2026-09-16]

PDF created with pdfFactory Pro trial version pdffactory.com

مدارک بازیابی‌شده از نظر سال انتشار، نویسندگان، عنوان مجله و به‌خصوص موضوعات مورد تحقیق پژوهشگران مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

نتایج

یافته‌ها نشان داد 97 مقاله در حوزه موضوعی «نماز» در پایگاه اطلاعاتی فارسی نمایه شده است. بیش از 60 درصد این مقالات، از سال 1390 به بعد منتشر شده‌اند. توزیع فراوانی مقالات حوزه «نماز» بر حسب مجله، نویسنده و موضوع در جدول 2 ارائه شده است.

جدول شماره 2- توزیع فراوانی مقالات حوزه «نماز» بر حسب مجله، نویسنده و موضوع

نام نشریه	تعداد مقاله
طب و تزکیه	7 مقاله
فرهنگ در دانشگاه اسلامی	6 مقاله
دانشگاه علوم پزشکی قم و تربیت اسلامی	هر کدام 4 مقاله
علوم رفتاری و فقه پزشکی	هر کدام 3 مقاله
اسلام و پژوهش‌های تربیتی، افق دانش، پژوهش در دین و سلامت، پژوهش‌های فقه و حقوق اسلامی، تحقیقات نظام سلامت، دین و سلامت، سلامت جامعه، علوم تربیتی و روان‌شناسی، فرهنگ رضوی، کومش، مطالعات قرآن و حدیث، مطالعات هنر اسلامی، نوآوری‌های آموزشی	هر کدام 2 مقاله
49 مجله هر کدام یک مقاله	49 مقاله
نام نویسنده	تعداد مقاله
محمّد امامی، سیدرضا موسوی، راضیه نصیرزاده، هدی احمری طهران، سیده منصوره ذکری، معصومه رزاقی، زهرا عابدینی، حسن کریمی یزدی، علیرضا کوهپایی	هر کدام 2 مقاله
257 نویسنده	هر کدام 1 مقاله
موضوع	تعداد مقاله
نماز و دانشجویان	21 مقاله
نماز و سلامت روانی	18 مقاله
عوامل مؤثر بر اقامه نماز	14 مقاله
بررسی حکم فقهی مسائل مرتبط با نماز	11 مقاله
نماز و بیمار	10 مقاله
نماز و کارمندان، نماز و هنر	هر کدام 8 مقاله
پای‌بندی به نماز، نماز و دانش‌آموزان، نماز جمعه، نماز و افسردگی	هر کدام 7 مقاله
نگرش به نماز	6 مقاله
نماز جماعت	5 مقاله
آموزش نماز، نماز و اعتیاد، نماز و مولوی، اسرار نماز	هر کدام 4 مقاله
نماز و سلامت جسمی، ساخت ابزار، نماز و کنترل بیماری، نماز و مسافر	هر کدام 3 مقاله
چیستی نماز، نماز و اضطراب، نماز و تربیت، نماز و زن باردار، نماز و سالمند، نماز و سبک زندگی، نماز و سیاست	هر کدام 2 مقاله
وضو، رکوع، سجده، نماز و استرس، نماز و بهداشت جنسی، نماز و زناشویی، نماز و سبک هویتی، نماز و سلامت اجتماعی، نماز و سلامت اخلاق، نماز و سلامت اقتصادی، نماز و شادمانی، نماز و شخصیت سالم، فضیلت نماز، نماز و فعالیت فردی، نماز و کیفیت زندگی، نماز و مخاطب، نماز و مسؤولیت‌پذیری، نماز و معتاد	هر کدام 1 مقاله

مطابق جدول شماره 2، یافته‌ها حاکی از آن است که 97 مقاله فارسی در 68 عنوان نشریه منتشر شده است. مجلات «طب و تزکیه» و «فرهنگ در دانشگاه اسلامی»، به‌ترتیب با 7 و 6 مقاله بیشترین تعداد مقاله را به خود اختصاص داده است. 275 نویسنده در نگارش 97 مقاله مورد بررسی مشارکت داشتند. 9 نویسنده هر یک با دو مقاله و 257 نویسنده دیگر هر کدام در نگارش یک مقاله مشارکت داشتند. نتیجه تحلیل مقالات به لحاظ موضوع مورد بررسی نشان داد مسائل مرتبط با نماز و قشر دانشجو، نماز و سلامت روانی، عوامل مؤثر بر اقامه نماز و احکام فقهی مسائل مرتبط با نماز از جمله بیشترین موضوعاتی است که در این مقالات به آن‌ها اشاره شده است. همچنین نتایج نشان داد، 75 مقاله نیز در پایگاه‌های بین‌المللی نمایه شده است که بیش از 50 درصد این مقالات، از سال 2015 به بعد منتشر شده‌اند. 209 نویسنده در تدوین این مقالات مشارکت داشتند (جدول شماره 3).

[Downloaded from feyz.kaums.ac.ir on 2026-09-16]

PDF created with pdfFactory Pro trial version pdffactory.com

جدول شماره 3- توزیع فراوانی مقالات انگلیسی حوزه «نماز» بر حسب نویسنده

نام نویسنده	تعداد مقاله	شاخص H	وابستگی سازمانی
Ibrahim, Fatimah Binti	14	21	University of Malaya
Doufesh, Hazem	6	2	Al-Quds University
Ismail, Noor Azina	4	8	University of Malaya
Jamari J	4	11	Universitas Diponegoro
Wan Ahmad, Wan Azman	4	8	University of Malaya Medical Centre
Ahmad, Siti Anom	3	10	Universiti Putra Malaysia
Anwar, Iwan Budiwan	3	3	Soeharso Orthopaedic Hospital
Haeri, Niloofar	3	5	Johns Hopkins University
Ismail, Rifky	3	6	Universitas Diponegoro
Saputra, Eko	3	4	Universitas Diponegoro
Aerts, Stijn	2	1	KU Leuven, 3000 Leuven, Belgium
Ahamed, Nizam Uddin	2	8	University of Calgary
Ghazali, K. H.	2	10	Universiti Malaysia Pahang
Lim, Khengseang	2	13	University of Malaya
Rabbi, Mohammad Fazle	2	4	Universiti Malaysia Pahang
152 نویسنده		هر کدام با یک مقاله	
جمع		209 نویسنده	

مطابق جدول شماره 3، Ibrahim Fatimah Binti از دانشگاه مالایا (مالزی) با 14 مقاله و Hazem Doufesh از دانشگاه قدس (فلسطین) با 6 مقاله بیشترین آمار مقالات و 152 نویسنده هر کدام با یک مقاله کمترین آمار را به خود اختصاص داده‌اند. 209 نویسنده مشارکت‌کننده در تهیه این مقالات از کشورهای مختلف هستند. «مالزی» با 23 مقاله بیشترین تعداد مقاله را به خود اختصاص داده است. «آمریکا» با 12 مقاله، «ترکیه» با 7 مقاله، «اندونزی» و «اسرائیل» با هر کدام 7 مقاله، «استرالیا» با 4 مقاله و «ایران» و «عربستان» با هر کدام 3 مقاله در رتبه‌های بعد قرار داشتند. مقالات مورد بررسی با مشارکت 209 پژوهشگر از 85 دانشگاه/سازمان مختلف نگارش شده است. دانشگاه مالایا (مالزی) با 15 مقاله، بیشترین تعداد مقاله را به خود اختصاص داده است. دانشگاه قدس (فلسطین) و دانشگاه دیپونیجورو (اندونزی) با 4 مقاله در رتبه‌های بعد قرار داشتند. یافته‌ها حاکی از آن است که 75 مقاله مورد بررسی در 64 عنوان نشریه منتشر شده است. مجله Journal of Physical Therapy Science با 4 مقاله بیشترین و 57 مجله هر کدام با یک مقاله کمترین آمار را به خود اختصاص داده‌اند. 75 مقاله مورد بررسی در 17 حوزه موضوعی تقسیم‌بندی شده است. حوزه «علوم اجتماعی» با 24 مقاله، حوزه «هنر و علوم انسانی» با 20 مقاله و حوزه «پزشکی» با 17 مقاله در رتبه‌های اوّل تا سوم قرار داشتند.

بحث

یافته‌ها نشان داد 97 مقاله در پایگاه‌های اطلاعاتی فارسی و 75 مقاله در پایگاه‌های اطلاعاتی بین‌المللی در حوزه موضوعی «نماز» نمایه شده است. 275 نویسنده در نگارش مقالات فارسی و 209 نویسنده در نگارش مقالات انگلیسی مشارکت داشته‌اند. نتایج بررسی تعداد مقالات هر یک از نویسندگان و تعداد مقالات منتشر شده در هر یک از مجلات، حاکی از عدم وجود پژوهشگران و مجلاتی است که به‌طور متمرکز در این حوزه موضوعی فعالیت داشته‌اند. نتیجه بررسی مقالات انگلیسی نشان داد سهم کشور مالزی نسبت به سایر کشورهای مسلمان در تدوین این مقالات بیشتر است؛ به‌طوری که Ibrahim Fatimah Binti از دانشگاه مالایا (کشور مالزی) با 14 مقاله بیشترین آمار مقالات را به خود اختصاص داده است. مطالعه‌ای به بررسی تولیدات علمی مرتبط با قرآن پرداخته است که نتایج آن نیز حاکی از پایین بودن سهم ایران در تولیدات علمی مرتبط با این موضوع است [7]. به لحاظ موضوعی، می‌توان به سه گروه از مهم‌ترین مطالعات حوزه نماز «بررسی عوامل مؤثر بر اقامه نماز»، «نگرش به نماز» و «پای‌بندی به نماز» در قشرهای مختلف دانشجو و دانش‌آموز اشاره نمود. نتایج این پژوهش‌ها حاکی از آن است که عواملی همچون کسب آرامش روانی، ادای تکلیف شرعی، ترس از عذاب الهی و عادت، از انگیزه‌های نماز خواندن در دانشجویان است. همچنین عوامل فردی، خانوادگی، انسانی درون‌مدرسه‌ای، فیزیکی درون‌مدرسه‌ای، سایر عوامل مدرسه‌ای، همسالان و محیط، از عوامل مؤثر بر جذب

[Downloaded from feyz.kaums.ac.ir on 2026-09-16]

PDF created with pdfFactory Pro trial version pdffactory.com

و شرکت دانش‌آموزان در نماز جماعت مدارس است. عوامل خانوادگی مانند نماز خواندن پدر و مادر، شرکت والدین در مراسم مذهبی و تشویق والدین و عوامل درون‌مدرسه‌ای مانند برگزاری نماز اوّل وقت و وضعیت نمازخانه، در گرایش به نماز تأثیر دارند. دوستان تأثیر زیادی در گرایش یا عدم گرایش به نماز دارند. اطلاع‌رسانی درست، نحوه پخش اذان، استفاده از امام جماعت وقت‌شناس، منظم و مقید به حضور به موقع در نماز نیز می‌تواند دانشجویان را به نماز جماعت سوق دهد. دعوت از افراد برجسته و حضور آن‌ها در نماز جماعت به‌عنوان امام جماعت، حضور اساتید و مسؤولان دانشگاه در نماز جماعت، تشویق دانشجویان توسط اساتید و نشست‌های صمیمی‌تر مسؤولان با دانشجویان قبل از نماز جماعت در گرایش آن‌ها به نماز جماعت تأثیر دارد. بین عدم اجبار به شرکت در نماز جماعت، عدم استفاده از برخوردهای تند، رفتار صحیح مسؤولان و الگو بودن آن‌ها در رابطه با شرکت در نماز جماعت، عدم ریاکاری آن‌ها و سخنان امام جماعت با شرکت دانشجویان رابطه آماری وجود دارد. بخش عمده‌ای از مطالعات در ارتباط با بیماران انجام شده است که از آن جمله می‌توان به تعیین ارتباط بین نگرش دینی بیماران با اقامه نماز، تعیین ارتباط اضطراب مرگ با کیفیت بیماران و بررسی تجارب واقعی اعتقادات مذهبی بیماران اشاره نمود. اثربخشی نماز بر سلامت روانی از جمله موضوعاتی است که توجه پژوهشگران زیادی را به خود جلب نموده است. به‌عنوان نمونه می‌توان به مطالعاتی اشاره نمود که نتایج آن حاکی از اثربخشی نماز بر افسردگی، اضطراب، استرس و شادمانی است. بیشتر مطالعات حوزه نماز در ارتباط با دانشجویان و دانش‌آموزان صورت گرفته است. برخی پژوهش‌ها نیز در ارتباط با سایر گروه‌ها مانند زنان باردار، سالمندان و افراد معتاد انجام شده است. مطالعاتی نیز به اسرار علمی نماز اشاراتی داشته است مانند تأثیر سجده در سرعت گردش خون مغزی، تبیین رابطه و پیوند ساعت بیولوژیک با اوقات خاصّ نماز، اسرار نماز در حدیث رضوی و اسرار علمی وضو. ارتباط نماز و هنر از جمله یکی از مهم‌ترین موضوعات مورد بررسی پژوهشگران بود. انعکاس مفاهیم نماز در قالیچه‌های محرابی صفویه و قاجاریه، جانمازهای ترکمنی، معماری مسجد و فرم‌شناسی نماز و تجلی نماز در آثار مولانا از جمله این مطالعات است. بررسی احکام فقهی مرتبط با نماز در برخی مطالعات مورد بررسی قرار گرفته است که از آن جمله می‌توان به مواردی همچون بررسی فقهی وظایف والدین در آموزش نماز، حکم فقهی نماز مسافر، حکم فقهی وجوب قرائت سوره کامل بعد از حمد در نماز، حکم فقهی اقامه نماز در معابد اهل کتاب، حکم فقهی وجوب تعیینی نماز جمعه، حکم فقهی قرائت دو سوره بعد از حمد در نماز، حکم فقهی صحیح بودن قرائت نماز با حنجره مصنوعی، حکم فقهی صحیح بودن نماز با پیوند عضو حیوان نجس‌العین و مردار به انسان و حکم فقهی صحیح بودن رکوع معلولان و بیماران اشاره نمود. از جمله سایر موضوعات می‌توان به ارتباط نماز با مواردی همچون سلامت جسمی، سلامت اقتصادی، سلامت اجتماعی، سلامت اخلاق، بهداشت جنسی، تربیت، سبک زندگی و سیاست اشاره نمود. نتایج این پژوهش حاکی از پایین بودن تعداد مقالات حوزه نماز در پایگاه‌های اطلاعاتی مورد بررسی است. این نتیجه با نتایج پژوهشی که به بررسی برون‌داد علمی پژوهشگران در ارتباط با «قرآن و طب» پرداخته است، هم‌خوانی دارد [8]. همچنین نتایج حاکی از نبود پژوهشگران و مجلاتی است که به‌طور ویژه بر موضوع نماز متمرکز باشند و این موضوع جزء زمینه مطالعاتی آن‌ها باشد. این نتایج نیز با نتایج پژوهش Batooli (2014) هم‌خوانی دارد. همان‌طور که نتایج نشان داد، بررسی ابعاد مختلف نماز از منظر پزشکی مورد توجه پژوهشگران زیادی قرار گرفته است. بررسی تولیدات علمی مرتبط با قرآن و طب نیز نشان داد، نقش قرآن در درمان بیماری‌ها و دیدگاه قرآن در مورد مسائل گوناگون بهداشتی - درمانی مورد توجه پژوهشگران بوده است [8].

نتیجه‌گیری

انتشار مقاله در مجلات معتبر و نمایه شدن این مقالات در پایگاه‌های اطلاعاتی می‌تواند زمینه‌ساز شناسایی اثربخشی نماز بر تمامی حیطه‌ها همچون سلامت جسمی، روانی، اقتصادی و سیاسی جامعه شود. با توجه به اهمیت نماز بر تمامی ابعاد زندگی، پژوهش حاضر می‌تواند به‌عنوان پژوهشی پیشگام تلقی شده، نتایج آن می‌تواند با رویکردی جامع‌نگرانه به ابعاد مختلف موضوع نماز به منظور تبیین طرح‌های پژوهشی کاربردی در ارتباط با این موضوع استفاده شود. بنابراین، پیشنهاد می‌شود با توجه به این‌که پژوهش‌های اندکی در ارتباط با نماز و ابعاد مختلف سلامت اجتماعی، اخلاقی، سیاسی و اقتصادی صورت گرفته است، این ابعاد موضوعی مورد توجه پژوهشگران قرار گیرد. دانشگاه‌ها و مراکز تحقیقاتی به‌عنوان یکی از زیربخش‌های حیاتی در نظام آموزش عالی، می‌توانند شرایطی جهت افزایش فعالیت‌های پژوهشی در حوزه «نماز» را فراهم سازند. از جمله این فعالیت‌ها می‌توان به موارد زیر اشاره نمود: تأسیس مراکز تحقیقاتی «نماز» در دانشگاه، تشویق و ترغیب اعضای هیأت‌علمی و پژوهشگران دانشگاهی به تألیف و تدوین کتاب مرتبط با این حوزه، برگزاری

[Downloaded from feyz.kaums.ac.ir on 2026-09-16]

PDF created with pdfFactory Pro trial version pdffactory.com

کلاس‌های آموزشی برای پژوهشگران دانشگاهی جهت آشنایی با روش‌های پژوهش نماز، تشویق و ترغیب هرچه بیشتر دانشگاهیان جهت شرکت در همایش‌های مرتبط با نماز، برگزاری سمینارهای «نماز» در دانشگاه‌ها، تأسیس کانون نماز در دانشگاه، برقراری ارتباط بین علمای دینی فعال و پژوهشگران دانشگاهی و حمایت از طرح‌های تحقیقاتی مرتبط با نماز.

تشکر و قدردانی

این مقاله حاصل یک طرح تحقیقاتی مصوب معاونت پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی کاشان با شماره طرح 97187 می‌باشد. نویسندگان مراتب قدردانی خود را از حمایت مالی دانشگاه علوم پزشکی کاشان اعلام می‌دارند.

References:

[1] Iqbal M. The reconstruction of religious thought in Islam. London: Javid Iqbal; 1330.
[2] RezvanTalab MR. Conscious adoration. Tehran: setad-eghame-namaz; 1997. [in Persian]
[3] Majlesi MB. Bihar al-Anwar. Tehran: Eslamieh; 2010.
[4] Mohammadi M. Az namazgozari ta ons ba namaz. Tehran: Islamic Research Center of Iran Broadcasting; 2004. [in Persian]
[5] Aminpour F, Kabiri P, Naji H. Isfahan University of Medical Sciences: Two Decades of Scientific Achievements. ***Iran J Med Educ*** 2008 Spr & Sum; 8(1): 164-73. [in Persian]
[6] Bazrafshan A, Mostafavi E. A scientometric overview of 36 years of scientific productivity by Pasteur Institute of Iran in ISI SCIE. ***J Health Adm*** 2011; 14 (45): 7-10. [in Persian]
[7] Khasseh AA, Ahmadinezad F, Hejazi S. Investigating and Analyzing Qur'anic Studies in ISI. ***Quran and science*** 2012; 6(10): 145-166. [in Persian]
[8] Batooli Z. Examination of the scientific research on the subject area of "Quran and Medicine" In Scopus. Conference on Quran and health, 2014 November 11, Tehran, Iran. [in Persian]
[9] Mardani A, Mardani A, Sharif Moghadam H. A Survey of Knowledge Production of Iranian Researchers on AIDS: Evidence from the Web of Science Database. ***J Health Adm***. 2011; 14 (45): 27-36. [in Persian]
[10] Alijani R, Karami N. A Review of Scientific Publications by Iranian Researchers on Stem Cells in the ISI Database. ***Cell J Yakhteh*** 2010; 1(4): 456-58. [in Persian]
[11] Hodhodinezhad N, Zahedi Anaraki R, Ashrafi Rizi H. The scientific production and scientific Mapping of iranian researchers in traditional medicine during 1990-2011 in Web of Science. ***Health Inf Manage*** 2012; 9(4): 524. [in Persian]
[12] Batooli Z, Nadi Ravandi S, Sabahi M. Evaluation of scientific outputs of Kashan Uuniversity of medical sciences in scopus citation database based on scopus, researchgate, and mendeley scientometric measures. ***Electron Physician*** 2016; 8(2): 2048–56.
[13] Sobhani A, Tabari R, Tayefeh N. The article publication status among faculty members of Guilan University of medical sciences. ***J Guilan Univ Med Sci*** 2009; 18(70): 80-6. [in Persian]
[14] Hassanzadeh H, A Gorji H, Shokranehnanehkaran F, Valinejadi A. Scientific Products of Iran University of Medical Sciences' Authors with Co-Authorship Networks in Web of Science (WOS) Database, up to 2007. ***J Health Adm*** 2009; 11 (34): 59-67. [in Persian]
[15] Mobasheri M, Moradi M, Rafie S, Sharifi A. Scientific output of Shahrekord university of medical sciences (Iran) in ISI database from 1993 to the end of 2011 according to scientometric indicators. ***J Shahrekord Univ Med Sci*** 2013; 14(6): 115-23. [in Persian]
[16] Mirhosseini Z, Vahabi F. Investigating the Scientific Productions of Iranian Type I Pharmacy Faculty Members indexed in the Institute for Scientific Information (ISI). ***Health Inf Manage*** 2011; 8(3): 372. [in Persian]
[17] Eraatkar N, Vara N, Ghazi Mirsaeid S J. Review of 10 Years of Scientific Production of Iranian Dentistry Community in the ISI Database (2000-2009). ***The Journal of Islamic Dental Association of IRAN (JIDA)*** 2012; 24 (3): 244-50.
[18] Abdekhoda H, Noruzi AR, Mohammadi M. Correlation between Self-citation and Immediacy Index of Iranian Medical Scientific Journals Indexed in Scopus Citation Index between 2005 and 2009. ***Payavard*** 2011; 5(3): 27-38. [in Persian]
[19] Valinejadi A, Vakili Mofrad H, Amiri MR, Mohammadhasanzadeh H, Bouraghi H. Scientific Products of Authors at Hamadan University of Medical Sciences in Web of Science (WOS) and Scopus Databases. ***Health Inf Manage*** 2012; 8(6): 834. [in Persian]
[20] Gorji H, Roustaazad L, Mohammad hasanzadeh H, Asghari L, Atlasi R, Shokraneh F et al . Ranking of Iran University of Medical Sciences and Health Services' (IUMS) faculties using H-Index, G-Index, and m parameter (up to the end of 2008). ***J Health Adm*** 2011; 13(42): 17-24. [in Persian]
[21] Abdekhoda H, Ghazi MirSaeed S, Nourzi A. Evaluation of Scientific Production of Iranian Medical domain based on the document indexed from scientific journals in chosen databases, between 2005-2009. ***Payavard*** 2010; 4(2 and 1): 18-30. [in Persian]
[22] Sohrabi M, Rahmati-Roodsari M. Trend of scientific production of National Nutrition And Food Technology Research Institute in Scopus and ISI in 2009-mid2012. ***Iran J Nutr Sci Food Technol*** 2013; 7(5): 43-50. [in Persian]

[Downloaded from feyz.kaums.ac.ir on 2026-09-16]

PDF created with pdfFactory Pro trial version pdffactory.com